

FIL-PRIM'AWLA TAL-QORTI ĊIVILI

IMĦALLEF

ONOR. JOSEPH R. MICALLEF LL.D.

ILLUM it-Tlieta, 15 ta' Mejju, 2018

Kawża Nru. 16

Rik. Nru. 1265/11JRM

Joseette **AĠIUS** u Carmel Aġius ghan-nom u in rappreżentanza ta' binhom Sean Aġius, u Dean Aġius

vs

Gary **FALZON** u Maria Rosaria Falzon u b'degriet tal-14 ta' Frar, 2012, intervjeniet fil-kawża s-soċjeta` Middlesea Insurance p.l.c.

Il-Qorti:

Rat ir-Rikors Maħluf imressaq fl-20 ta' Diċembru, 2011, li bih u għar-raġunijiet hemm imsemmija, l-atturi fil-kwalita` tagħhom premessa jitolbu li din il-Qorti (i) ssib li l-imħarrkin, jew min minnhom, jahtu għad-danni mgarrba minnhom b'riżultat ta' ħabta bejn karozzi li seħhet fi Triq il-Bidnija, limiti tal-Mosta, fit-3 ta' Ottubru, 2010, wara nofsinhar u dan minħabba sewqan bla ħila, bi traskuraġni u b'nuqqas ta' ħarsien tar-Regolamenti tat-traffiku min-naħa tal-

imħarrekk; (ii) tillikwida d-danni mġarrba, jekk hemm bżonn billi taħtar perit għal dan il-għan; u (iii) tikkundanna lill-imħarrkin jew lil min minnhom sabiex iħallsu d-danni mġarrba u hekk likwidati. Talbu wkoll l-ispejjeż u l-imgħax sad-data tal-ħlas effettiv;

Rat id-degriet tagħha (diversament presjeduta) tal-14 ta' Frar, 2012¹, li bih ordnat in-notifika lill-imħarrkin u tat direttivi lill-partijiet dwar it-tressiq tal-provi min-naħa tagħhom;

Rat id-degriet tagħha (diversament presjeduta) tal-14 ta' Frar, 2012², li bih laqgħet talba magħmula mis-soċjeta' Middlesea Insurance p.l.c., b'rikors tagħha tas-6 ta' Frar, 2012, biex tithalla tintervjeni fil-kawża *in statu et terminis*;

Rat it-Tweġiba Maħlufa mressqa fit-23 ta' Frar, 2012³, li biha l-kumpannija intervenuta fil-kawża tilqa' għall-azzjoni attriċi billi tiċhad kull responsabilita` għal dak li ġara u, minflok, tixli lill-atturi bil-ħtija tal-ħabta u ta' dak li setgħu garrbu minħabba fiha. Tgħid ukoll li f'kull każ, jaqa' fuq l-atturi li jippruvaw id-danni li jgħidu li garrbu. Fl-istess waqt, żammet shaħ il-jeddijiet tagħha kontra l-imħarrkin, fid-dawl tal-fatt li l-imħarrekk Gary Falzon saq vettura mingħajr ma kien kopert bil-polza ta' assikurazzjoni billi ma kellux liċenzja tas-sewqan;

Rat it-Tweġiba Maħlufa mressqa fit-8 ta' Marzu, 2012⁴, li biha l-imħarrka Maria Rosaria Falzon tilqa' għall-azzjoni attriċi billi tiċhad kull responsabilita` għall-incident. Tiċhad ix-xiljiet tal-atturi li kienet hi li ħalliet lil binha l-imħarrekk isuq il-vettura u għalhekk tgħid li ma għandhiex tinzamm responsabbli biex tagħmel tajjeb għal xi danni mġarrba;

Rat it-Tweġiba Maħlufa mressqa wkoll fit-8 ta' Marzu, 2012⁵, li biha l-imħarrekk Gary Falzon jilqa' għall-azzjoni attriċi billi jiċhad kull responsabilita` għall-incident, u għaldaqstant jgħid li m'għandux jerfa' ħtija għall-ħabta u lanqas jagħmel tajjeb għal xi danni mġarrba mill-atturi. Izid jgħid illi l-atturi jridu jippruvaw id-danni minnhom imġarrba u li m'għandux iwieġeb għannuqqasijiet tagħhom fil-konfront tal-minuri Sean Aġius billi kienu fid-dmir li ma jħallux lil binhom jirkeb fil-vettura kemm-il darba kellhom suspett dwar in-nuqqas ta' sigurta` tiegħu;

¹ Paġ. 12 tal-proċess

² Paġ. 18 tal-proċess

³ Paġġ. 20 – 1 tal-proċess

⁴ Paġġ. 23 – 4 tal-proċess

⁵ Paġġ. 25 – 6 tal-proċess

Rat id-degriet tagħha (diversament presjeduta) tas-17 ta' Mejju, 2012⁶, li bih ħatret lill-Avukat Yvette Cassar bħala Assistent Ġudizzjarju sabiex tiġbor ix-xhieda tal-partijiet;

Rat is-surroga tal-24 ta' Jannar, 2014⁷, li bis-saħħa tagħha din il-kawża kienet assenjata lil din il-Qorti kif issa presjeduta;

Rat id-degriet tagħha tal-20 ta' Ottubru, 2015⁸, li bih ħatret lill-Avukat Maria Dolores Gauči bħala Assistent Ġudizzjarju sabiex tiġbor il-kumpliment tax-xhieda tal-partijiet;

Rat ix-xhieda mressqa mill-partijiet quddiem l-Assistenti Ġudizzjarji;

Rat il-verbal tas-seduta tas-6 ta' Frar, 2017⁹, miżmuma quddiem l-Assistent Ġudizzjarju l-Avukat Maria Dolores Gauči, li bih il-partijiet qablu dwar żmien sabiex iressqu s-sottomissjonijiet tagħhom bil-miktub;

Rat in-Nota ta' Sottomissjonijiet imressqa mill-kumpanija intervenuta fil-kawża tas-26 ta' Mejju, 2017¹⁰;

Rat in-Nota ta' Sottomissjonijiet imressqa mill-atturi tal-31 ta' Mejju, 2017¹¹;

Rat in-Nota ta' Sottomissjonijiet imressqa mill-imħarrek Gary Falzon tal-31 ta' Lulju, 2017¹²;

Rat in-Nota ta' Sottomissjonijiet imressqa mill-imħarrka Maria Rosaria Falzon tal-31 ta' Lulju, 2017¹³;

Rat l-atti kollha tal-kawża;

Rat id-degriet tagħha tas-6 ta' Ġunju, 2017¹⁴, li bih ħalliet il-kawża għas-sentenza;

Ikkonsidrat:

⁶ Paġ. 30 tal-proċess

⁷ Paġġ. 109 – 110 tal-proċess

⁸ Paġ. 188 tal-proċess

⁹ Paġ. 218 tal-proċess

¹⁰ Paġġ. 220 – 235 tal-proċess

¹¹ Paġġ. 236 – 251 tal-proċess

¹² Paġġ. 255 – 266 tal-proċess

¹³ Paġġ. 267 – 280 tal-proċess

¹⁴ Paġ. 254 tal-proċess

Illi din hija azzjoni ta' danni wara ħabta bejn żewġ karożzi u li fiha korrew ulied l-atturi, li kienu rekbin fil-karożza misjuqa mill-imħarrek x'hin din ħabtet ma' karożza oħra. Huma jixlu lill-imħarrek bil-ħtija ta' dak li ġara, sew għaliex ma kellux liċenzja tas-sewqan u wkoll għaliex saq b'mod traskurat, bla ħila u bi ksur tar-Regolamenti tas-sewqan. Jixlu lill-imħarrek ommu bi ħtija wkoll talli ħallietu jsuq il-karożza tagħha bla ma kien liċenzjat jew assikurat biex jagħmel hekk. L-atturi jitolbu l-likwidazzjoni u l-ħlas tad-danni minħabba l-ġrieħi li ġarrbu fil-ħabta;

Illi l-imħarrek u l-kumpanija intervenuta fil-kawża, min-naħa l-oħra, jilqgħu billi jgħidu li huma ma jahtu xejn għal dak li ġara u li l-atturi għabu l-għawġ fuqhom bl-imġiba tagħhom stess;

Illi bhala fatti rilevanti li joħorġu mill-atti ta' din il-kawża jirrizulta li nhar il-Ħadd 3 ta' Ottubru, 2010, għall-ħabta ta' l-erbgha ta' wara nofsinhar, l-atturi Sean u Dean aħwa Aġius telqu mid-dar tal-ġenituri tagħhom fil-Bidnija, limiti tal-Mosta, flimkien mal-imħarrek Gary Falzon u ħabib ieħor tagħhom (Francesco Cachia Caruana), rekbin karożza (vann) tal-għamla *Maruti Omni* reġistrata FBH-986 misjuqa mill-imħarrek. Il-vettura kienet reġistrata fuq isem l-imħarrek Maria Rosaria Falzon. L-attur Dean Aġius kien riekeb bhala passigġier fuq quddiem¹⁵ filwaqt li ħabibhom Francesco Cachia Caruana u l-attur l-ieħor Sean Aġius kienu rekbin wara¹⁶, billi l-istess attur kien talab li jaqtgħuh sal-Mosta¹⁷;

Illi jirrizulta li dakinhar l-imħarrek Gary Falzon ma kellux liċenzja tas-sewqan u lanqas kien assikurat biex isuq il-karożza ta' ommu¹⁸. L-assikurazzjoni fis-seħħ kienet tal-għamla "*third party only*"¹⁹ u kienet tkopri sewwieqa ta' 'l fuq minn ħamsa u għoxrin (25) sena²⁰;

Illi jirrizulta li l-attur Dean Aġius u l-imħarrek Gary Falzon ma kienx ilhom ħbieb wisq, iżda ma kinetx l-ewwel darba illi Falzon saq vettura u rikkeb lil Aġius miegħu²¹. L-imħarrek jgħid li Aġius kien jaf li ma kellux liċenzja tas-sewqan²², iżda Aġius jiċhad dan u jgħid li assumma li Falzon kellu liċenzja tas-sewqan billi kien rah isuq aktar minn vettura waħda²³. Dakinhar tal-ħabta, l-attriċi Josette Aġius, qabel ma ħarġu mid-dar, staqsiet b'mod dirett lill-imħarrek Falzon jekk għandux liċenzja tas-sewqan, għal liema domanda Falzon wieġeb

¹⁵ Xhieda tiegħu fil-kontro-eżami f'pag. 147 tal-proċess

¹⁶ Xhieda tal-attur Sean Aġius fil-kontro-eżami f'pag. 163 tal-proċess

¹⁷ Xhieda ta' Francesco Cachia Caruana f'pag. 59 tal-proċess

¹⁸ Xhieda tal-imħarrek Maria Rosaria Falzon f'pag. 192 – 3 tal-proċess

¹⁹ Dok "KC1", f'pag., 127 – 8 tal-proċess

²⁰ Xhieda ta' Kenneth Camilleri f'pag. 125 tal-proċess

²¹ Xhieda tal-attur Dean Aġius f'pag. 143 – 4 tal-proċess

²² Affidavit tal-imħarrek Gary Falzon, Dok. "X", f'pag. 185 tal-proċess

²³ Xhieda tal-attur Dean Aġius f'pag. 146 u 155 tal-proċess

fl-affermattiv²⁴. Hija tgħid li nsistiet li twassal lil uliedha fejn riedu jmorru, iżda huma xtaqu jmorru ma' sħabhom²⁵. Min-naħa l-oħra, l-imħarrka Maria Rosaria Falzon ma kinetx taf li binha kien qed isuq il-vettura tagħha. Hi kienet taħt l-impresjoni li dik inhar il-vettura tagħha kienet ser tinstaq minn ħabib ieħor ta' binha li kellu bżonn ta' vettura għal ftit tal-ġranet, iżda ma vverifikatx jekk dan il-ħabib kellux liċenzja tas-sewqan²⁶;

Illi ftit tal-ħin biss wara li telqu mid-dar tal-atturi u waqt li kienu għadhom fil-Bidnija, l-imħarrek Falzon ittanta jaqla' vettura li kienet qiegħda quddiem dik misjuqa minnu, qasam fil-karreġġjata opposta u sab ma' wiċċu vettura, tal-għamla *Peugeot 306* bin-numru tar-registrazzjoni HAC-501, misjuqa minn Carmela Fells. Iż-żewġ vetturi ħabtu ma' xulxin fuq quddiem fil-karreġġjata li fiha kienet qiegħda tinsaq il-vettura ta' Carmela Fells. L-impatt kien wieħed qawwi ħafna²⁷, tant li l-attur Dean Aġius u l-imħarrek baqgħu maqbudin fil-vann sa ma ġew membri tad-Dipartiment tal-Protezzjoni Ċivili li qattgħu l-vann b'tagħmir apposta biex setgħu hargħuhom mit-tifrik²⁸;

Illi l-imħarrek Falzon, l-atturi aħwa Aġius u l-ħabib tagħhom Cachia Caruana ttieħdu lkoll l-Isptar Mater Dei minħabba l-ġrieħi li ġarrbu. F'rapport li nħareġ dakinhar tal-ħabta ssemma li kemm l-imħarrek u kif ukoll l-atturi aħwa Aġius kienu, għal xi ħin, fil-periklu li jtilfu ħajjithom. B'riżultat tal-inċident, l-attur Sean Aġius ġarrab ġrieħi fix-xedaq ta' fuq (minħabba li ttajru xi snien ta' quddiem) u l-ħniek²⁹, filwaqt li l-ġrieħi li ġarrab huh Dean kienu f'riġlejh, fil-polz lemini u fuq għbinu 'l fuq mill-għajn leminija³⁰. Fil-fatt, l-attur Dean Aġius inżamm għall-kura fl-Isptar għal xi jiem u baqa' jrid juża sigġu tar-roti sa Marzu tal-2011 meta reġgħet saritlu operazzjoni f'riġlu x-xellugija u minn Ġunju ta' dik is-sena 'l quddiem beda jimxi mill-ġdid mingħajr l-għajjnuna tal-krozzi³¹;

Illi l-atturi aħwa Aġius jgħidu li, wara l-ħabta, ħajjithom inbidlet u għadhom ibatu l-konsegwenzi ta' dan l-inċident sal-ġurnata ta' illum. Filwaqt li fil-każ tal-attur Dean Aġius il-problemi jidhru li huma fiżiċi, dawk ta' l-attur Sean Aġius kienu anke psikoloġiċi³². Fil-każ tal-attur Dean Aġius, baqa' jidher merk f'kull riġel minħabba l-interventi kirurġiċi li saru minħabba l-ksur imġarrab u nstab li għandu debilita` li ma tgħaddix ta' ħmistax fil-mija (15%);

²⁴ Affidavit tal-atturi Sean Aġius, Dean Aġius u Josette Aġius f'paġġ. 63, 67 u 71 tal-proċess

²⁵ Xhieda tal-attriċi Josette Aġius f'paġ. 132 tal-proċess

²⁶ Xhieda tal-imħarrka Maria Rosaria Falzon f'paġġ. 193 – 4 tal-proċess

²⁷ Affidavit tal-atturi Sean Aġius u Dean Aġius f'paġġ. 64 u 68 tal-proċess. Ara wkoll ix-xhieda ta' Carmela Fells f'paġġ. 32A - 32B tal-proċess u r-*Road Accident Report*, Dokti. "A" u "EC1", f'paġġ 8 u 93 tal-proċess

²⁸ Affidavit tal-imħarrek f'paġ. 186 tal-proċess

²⁹ Affidavit tal-attur Sean Aġius f'paġ. 65 tal-proċess

³⁰ Affidavit tal-attur Dean Aġius f'paġ. 69 tal-proċess

³¹ Dok "Ċ1", f'paġġ. 38 – 9 tal-proċess

³² Affidavits tal-atturi Sean Aġius u Dean Aġius f'paġġ 65 – 6 u 69 – 70 tal-proċess. Ara wkoll fil-konfront tal-attur Sean Aġius ir-rapport mahruġ *ex parte* mill-kirurgu dentali Anthony Charles, Dok. "Ċ2" fejn f'paġ. 44 issir referenza għall-problemi psikoloġiċi li ġarrab

Illi dakinhar tal-incident il-Pulizija sabet sustanza illegali fil-pussess tal-imħarrek, li huwa stqarr magħhom li kien xtraha xi jiem qabel³³;

Illi dakinhar tal-incident, l-imħarrek Gary Falzon kellu tmintax-il (18) sena, l-attur Dean Aġius sbatax-il (17) sena, filwaqt li l-attur Sean Aġius kellu biss ħmistax-il (15) sena;

Illi fl-1 ta' Settembru, 2011, l-attur Dean Aġius gie iċċertifikat li kien qiegħed ibati minn debilita` u li din m'hijiex sejra tgħaddi maż-żmien. Il-konsulent mediku fil-fatt huwa tal-fehma li d-dizabilita` tiegħu kienet fil-grad ta' ħmistax fil-mija (15%)³⁴. Fil-konfront tal-attur Sean Aġius, il-konsulent mediku huwa tal-fehma li kemm-il darba jsirlu t-trattament meħtieġ, mhux ser jibqa' jbati mill-ebda dizabilita`;

Illi fl-20 ta' Diċembru, 2011 infetħet din il-kawża;

Illi l-Pulizija fetħu proceduri kriminali kontra l-imħarrek Gary Falzon, u għadhom ma ngħalqux³⁵;

Illi l-Qorti tibda bil-konsiderazzjonijiet legali li jolqtu l-każ billi tgħid li, bħala prinċipju, *“f’azzjoni bħal din l-attur jeħtieġlu jipprova l-fatt dannuż, l-imputabilita’ ta’ dan il-fatt għal min ikun ikkaġunалу d-danni, u l-event dannuż emergenti minn dan l-istess fatt. Il-Qorti għalhekk jeħtieġilha teżamina attentament il-provi biex tara jekk l-attur iddisimpenjax ruħu biex jissodisfa dawn l-elementi u fuq kollox u fl-ewwel lok irnexxielux jipprova konkluzzivament il-ġustifikazzjoni li hu javanza biex jakkolla l-ħtija fuq il-konvenut nomine”*³⁶;

Illi dwar **l-ewwel stħarriġ** li trid tagħmel il-Qorti fid-dawl tal-elementi li għadhom kemm issemmew, ma jirriżultalha ebda dubju li tabilhaqq seħħ l-incident li l-atturi jgħidu li ġara u li, fl-imsemmi incident, iż-żewġ atturi *proprio* ġarrbu xi ġrieħi, fi gradi differenti u li, għal xi waqtiet, kienu jidhru li huma ġrieħi gravi;

Illi għar-rigward **tad-dinamika tal-incident**, il-verżjoni tal-atturi hija konfermata kemm minn dik ta' Carmela Fells, sid u sewwieqa tal-vettura l-oħra involuta fil-ħabta, u mix-xebh fil-verżjoni mogħtija mill-imħarrek innifsu³⁷. Ma hemmx l-ebda dubju li l-ħabta frontali seħħet fil-karreggata meħuda mill-karozza misjuqa minn Fells u li l-vettura misjuqa mill-imħarrek Falzon kienet

³³ Ara Dok. “EC4” f’pag. 99 tal-proċess

³⁴ Ara Dok. “C1” f’pag. 37-42 tal-proċess

³⁵ Xhiedatal-Ispettur Edmond Cuschieri f’pag 88A tal-proċess, Dok. “EC2” u Dok. “EC3” f’pag. 96 – 9 tal-proċess

³⁶ P.A. PS 9.12.2002 fil-kawża fl-ismijiet *Francis Busuttill vs Sammy Meilaq noe* (mhix appellata)

³⁷ Ara affidavit ta' Gary Falzon, Dok. “X” f’pag. 186 tal-proċess

instabet fuq dik il-karreġgata wara li l-imħarrek qala' vettura oħra li kienet sejra fl-istess direzzjoni ta' fejn kien sejjer hu waqt li t-tnejn kienu qegħdin joqorbu liwja li ma tagħtix viżwali biżżejjed 'il quddiem dwar x'jista' jkun riesaq lejhom. Jidher ukoll li dik il-parti tat-triq fejn saret il-ħabta kienet b'niżla u l-vann misjuq mill-imħarrek kien sejjer għat-telgħa;

Illi fid-dawl ta' dawn iċ-ċirkustanzi, il-Qorti ssib li għandha toqgħod mal-verżjoni mressqa mill-atturi;

Illi dwar **ir-responsabilita` ta' min jahti għall-incident**, irid jingħad qabel kull haġa oħra li f'din il-kawża, it-talbiet attriċi huma msejsa fuq il-ħtieġa tas-sejbien ta' ħtija fl-imħarrek, jew f'min minnhom, u dan minħabba sewqan ta' vettura b'mod traskurat jew bi ksur tar-Regolamenti tat-Traffiku. L-imħarrek u l-kumpanija intervenuta fil-kawża, min-naħa l-oħra, iwarrbu għal kollox l-aġir tal-imħarrek bħala sewwieq f'dan l-incident u jibnu d-difiża tagħhom fuq il-ħtija kontributorja tal-atturi aħwa *Agius proprio* talli għażlu li jirkbu fil-vann mal-imħarrek Falzon u dik ta' ommhom talli halliethom jirkbu l-istess vettura meta kienet taf li l-imħarrek ma kellux liċenzja biex isuq;

Illi sabiex il-Qorti tqis id-difiża ta' l-imħarrek, qabel kull haġa oħra trid tqis s-sehem li kellu l-imħarrek Falzon fl-incident. Mix-xhieda mressqa u mid-dokumenti li ġew prodotti, lill-Qorti jirriżultawha żewġ fatti fil-konfront tiegħu: l-ewwel, li l-imħarrek Falzon ma kellux liċenzja tas-sewqan u li minkejja dan, kien isuq b'mod regolari; it-tieni, li l-imħarrek Falzon saq il-vettura b'mod traskurat. Il-Qorti tasal għal din il-fehma billi mill-provi mressqa joħroġ ċar li Falzon naqas li jħares żewġ regoli ġenerali fi kwestjonijiet ta' sħarriġ ta' responsabilita` f'ħabta jew incident fit-triq: l-ewwel, billi naqas li jirregola s-sewqan tiegħu skond iċ-ċirkustanzi kollha tal-inħawi fejn ikun (magħduda magħhom il-konfigurazzjoni tat-triq, il-ħin u l-kundizzjonijiet atmosferiċi), u t-tieni, billi naqas li jżomm attenzjoni (*proper look out*) dwar dak li jkun qiegħed isehħ fil-qrib jew huwa mistenni li jsehħ minnufih³⁸. Fil-fatt, (i) Falzon ma setax kellu wisq esperjenza fis-sewqan billi kellu eta` wisq żgħira u ħareġ li dakinhar saħansitra ma kienx għad kellu liċenzja tas-sewqan; (ii) Falzon ma joqgħodx fl-inħawi fejn ġara l-incident u ma kienx midħla tat-triq billi ma kienx seta` ilu jużaha; (iii) għamel sorpass ta' vettura oħra meta kien qrib liwja u li minn fejn saret din il-manuvra l-imħarrek ma setax jara x'kien ġej mid-direzzjoni opposta³⁹, (iv) biex għamel tali sorpass, kellu wkoll jidħol fil-karreġġjata l-oħra mnejn kien jista' jkun ġej traffiku (bħalma fil-fatt ġara) mid-direzzjoni opposta; u (v) jistqarr huwa nnifsu li kien distratt b'telefonata ċellulari li rċieva sieħbu, li kien passigġier fuq in-naħa ta' wara tal-vettura, tant

³⁸ Ara per eżempju, P.A. RCP 26.4.2001 fil-kawża fl-ismijiet *Formosa & Camilleri Ltd et noe vs Joseph Camenzuli* (mhix appellata) u P.A. PS 21.10.2002 fil-kawża fl-ismijiet *Stefan Bonello vs Carmelo Abela* (mhix appellata) fost oħrajn

³⁹ Regolamenti 181, 184 u 185 tal-Kodiċi għat-Traffiku fit-Triq

li jgħid li ħares lura biex jara minn ċempel⁴⁰. L-imħarrekk ma jipprova jičħad bl-ebda mod li dak inhar kien jaf li la kellu liċenzja tas-sewqan u lanqas kien kopert b'polza ta' assikurazzjoni. Lanqas ma jičħad li kien hu, minn rajh u bla ma webblu ħadd minn dawk li kienu riekba miegħu, li għażel li jagħmel manuvra irresponsabbli li jaqbeż vettura oħra f'liwja u li qiegħed lilu nnifsu u lil min kien riekeb miegħu f'periklu ta' saħħa u ta' ħajjithom;

Illi fir-rigward ta' l-imħarrka Maria Rosaria Falzon, jirriżulta wkoll mill-provi li ma kinetx taf x'inhu jagħmel binha bil-vettura tagħha, u li saħansitra ħalliet lil binha jwebbilha biex tħalli lil terza persuna, li ma tafhiex, tagħmel użu tal-vann tagħha (li hija tgħid li ma kinitx għadha tużah u li kienet qiegħda tfittex il-bejgħ tiegħu), minkejja li fil-fatt ma kien hemm ebda ħabib ta' binha li kellu bżonn il-vettura tagħha u li din l-iskuża kienet biss ħrafa ta' binha biex jakkapparra l-pussess tal-vann minn wara daharha. Jirriżulta wkoll li l-imħarrka naqset milli tivverifika jekk dan il-ħabib ta' binha kellux liċenzja tas-sewqan, aktar u aktar meta l-polza ta' assikurazzjoni ma kinetx tkopri sewwieqa taħt l-eta` ta' ħamsa u għoxrin sena. Taħti wkoll għaliex kienet tħalli ċ-ċavetta tal-vann f'post fejn wieħed seta` jsibha malajr u ntwera li l-imħarrekk binha kien jaf fejn kellu jfittex biex isibha. Ix-xhieda tagħha fil-kontro-eżami⁴¹ tixhed l-“għaqal” li ġenitur jikseb wara l-fatt u jirrifletti difiża li ta' spiss titqajjem biex tipprova turi li dak kollu li jkun sar ikun minn wara dahar dak li jkun;

Illi huwa minnu li sid ta' karozza ma jwegħibx għall-ħsara li ssir lil ħaddieħor jekk kemm-il darba l-karozza tkun qiegħda tinsaq minn ħaddieħor li mhuwiex sid dik il-karozza⁴². Imma din ir-regola ma tibqax tgħodd jekk kemm-il darba l-vettura tinsaq minn min ma jkunx assikurat jew ma jkollux liċenzja biex isuq: f'dak il-każ, hemm il-fehma li s-sid tal-vettura jsir ħati b'mod solidali mas-sewwieq terz u jkun irid iwiegħeb miegħu għal kull ħsara li tigri lil ħaddieħor⁴³;

Illi f'dan il-qafas ta' grajjiet, ma jistax jingħad li l-kumpannija intervenuta fil-kawża tista' titgħabba b'xi parti mill-ħtija tal-incident. Kif ingħad qabel, meta l-vann kien involut fil-ħabta kien qiegħed jinsaq minn persuna li ma kinitx koperta bl-assikurazzjoni, u dan għaliex ma kellhiex liċenzja tas-sewqan u lanqas eta` biżżejjed biex iddaħħal fis-seħħ dwarha t-tħaddim tal-istess polza. Minħabba f'hekk, ir-rabta kuntrattwali li seta` kien hemm minħabba l-polza nqatgħet. L-atturi ma jsemmux kif, lil hinn minn dan, l-istess intervenuta fil-kawża jmissha titgħabba b'xi ħtija għal dak li ġara. Dan kollu jingħad lil hinn mill-fatt li l-kumpannija hija biss intervenuta fil-kawża, fuq talba tagħha nnifisha, u għalhekk mhijiex parti mħarrka jew lanqas tista' titqies hekk, bħalma kienet tkun li kieku ssejthet fil-kawża;

⁴⁰ Ara l-affidavit ta' Gary Falzon f'pag. 185 tal-proċess

⁴¹ Ara pagġ. 193 u 195 tal-proċess

⁴² P.A. 11.1.1991 fil-kawża fl-ismijiet *Vella vs Camilleri et* (Kollez. Vol: LXXV.iii.655)

⁴³ P.A. PS 3.10.2003 fil-kawża fl-ismijiet *David Scerri et vs Anthony Ċiantar et* (mhix appellata)

Illi madanakollu, il-Qorti trid tqis wkoll l-argument imressaq mill-imħarrkin, jgħifieri d-difiża tal-kontributorjeta` tal-atturi għal dak li seħħ. Fi kliem l-imħarrkin u l-intervenuta fil-kawża, l-attriċi Josette Aġius tahti għal dak li garrbu wliedha billi (i) kienet taf li l-imħarrekk Falzon ma kellux liċenzja biex isuaq vettura għaliex kien hemm okkażjonijiet qabel dakinhar li fihom laħqet wasslitu hi sad-dar tiegħu bil-vettura tagħha; (ii) dakinhar tal-incident, insistiet li twassal lil uliedha hi fejn riedu jmorru; u (iii) naqset li tivverifika mal-imħarrka jekk binha l-imħarrekk fil-fatt kellux liċenzja jew le tas-sewqan. Fir-rigward tal-attur Dean Aġius, id-difiża mqanqla hija fis-sens li hu kien jaf li l-imħarrekk ma kellux liċenzja tas-sewqan u kien qabel li saħansitra jqarraq b'ommu u għażel li jirkebb miegħu meta kien jaf li l-imħarrekk u la kellu liċenzja tas-sewqan u lanqas kien kopert b'polza ta' assikurazzjoni;

Illi fil-fehma tal-Qorti, f'każ ta' kontributorjeta` japplika l-artikolu 1051 tal-Kodiċi Ċivili, li bis-saħħa tiegħu n-negligenza tal-parti li tbat l-ħsara tnaqqas mir-responsabilita` tad-dannegġjant iżda mhux li teskludiha għal kollox. Mill-mod kif inhi l-liġi illum fis-seħħ f'dan ir-rigward, mhemm l-ebda regola fissa jew determinanti li tgħid kemm għandu jkun dak il-proporzjon jew frazzjoni oħra⁴⁴, u dan għaliex id-diskrezzjoni li hija mħollija f'idejn il-Qorti għandha tinbena fuq iċ-ċirkostanzi partikolari tal-każ u l-provi riżultanti⁴⁵. Jista' għalhekk ikun li l-kontributorjeta` għall-ħsara tkun tali li tkun għal kollox determinanti bħala kawża u effett u b'hekk tneħhi kull rabta ta' htija minn fuq il-persuna li setgħet ikkawżat dik il-ħsara⁴⁶. Dan kollu ma jneħhi xejn mis-siwi tal-prinċipju tad-dritt proċedurali li *onus incumbit ei qui dixit*, u għalhekk l-allegazzjoni tal-kontributorjeta` tal-persuna mgarrba trid tkun ippruvata kif imiss mill-persuna li tallegaha;

Illi kif ingħad, “*Negligence depends on a breach of duty, whereas contributory negligence does not. Negligence is a man’s carelessness in breach of duty to others. Contributory negligence is a man’s carelessness in looking after his own safety. He is guilty of contributory negligence if he ought reasonably to have foreseen that, if he did not act as a reasonable prudent man, he might hurt himself*”⁴⁷;

Illi huwa mgħallem u aċċettat b'awtorita` li biex tirnexxi l-imsemmija difiża, il-parti li tqajjem dik l-eċċezzjoni trid turi li l-parti mgarrba (i) kienet aċċettat bi qbil li twettaq xi ħaġa li esponietha għal riskju; (ii) li dik l-aċċettazzjoni tkun waħda volontarja; u (iii) li meta l-parti aċċettat, hija kienet tagħraf bis-sħiħ l-

⁴⁴ App. Ċiv. 20.1.1964 fil-kawża fl-ismijiet *Galdes vs Micallef* (Kollez. Vol: XLVIII.i.59)

⁴⁵ P.A. PS 31.1.2003 fil-kawża fl-ismijiet *Onorato Buġeja vs Dennis Aġius*

⁴⁶ P.A. PS 3.10.2003 fil-kawża fl-ismijiet *Richard Fenech vs Rook Construction Ltd et*

⁴⁷ *From vs Butcher* CA QB 286 (1976) per Denning L.J.

għamla u l-possibilita' tar-riskju li diehla għalih⁴⁸. Dawn l-elementi marbutin u mhaddma flimkien iservu biex jaqtgħu l-grajja dannuża mir-rabta tagħha mal-effetti li ggib u dan billi l-għemil tal-parti mgarrba jaqta' r-rabta tal-kawżalita' mill-għemil tal-parti l-oħra⁴⁹;

Illi fid-dawl tal-priċipji li għadhom kemm issemew, il-Qorti tasal għall-fehma li l-attriċi (dak iż-żmien bhala l-ġenitur li kellha l-kura u l-kustodja ta' wliedha li kienu għadhom taht l-eta`) ma tistax titqies li ikkontribwiet għall-incident, dan billi wliedha žgicċaw mid-dar minkejja l-insistenza tagħha li twassalhom hi. Intwera wkoll⁵⁰ li hija ma emmnitx lill-imħarrek li tassew kellu l-liċenzja tas-sewqan u baqgħet tishaq ma' wliedha biex twassalhom hi fejn riedu jmorru u mhux jirkbu mal-imħarrek. Għaldaqstant ma jistax jingħad li hemm preżenti l-element tal-volontarjeta jew ta' qbil min-naħa tal-attriċi. Dan jista' jfisser ukoll għaliex, imqar ftit minuti wara li ntebħet li wliedha ma kinux għadhom id-dar, ippruvat tilhaqhom b'telefonata u ma wegħbuhiex għaliex kienet diġa` saret il-habta ftit biss `il bogħod mid-dar tagħha. Irid jingħad ukoll li mhux argument aċċettabbli għall-Qorti li l-attriċi messha ivverifikat ma' omm l-imħarrek dwar jekk kellux liċenzja jew le qabel ma halliet lil uliedha jidhlu fil-vettura mal-imħarrek. Dan qiegħed jingħad għaliex, fl-ewwel lok, hareġ li l-attriċi kienet saħqet mal-imħarrek dwar jekk kellux tabilhaqq liċenzja biex isuq u hu wegħibha fl-affermattiv, u fit-tieni lok, dan għaliex ir-raġuni tgħidlek li persuna li ssuq vettura ta' haddiehor tagħmel dan bil-kunsens ta' sidha u l-attriċi ma kellhiex għalfejn tiddubita f'dak li qalilha l-imħarrek;

Illi l-Qorti tasal ukoll għall-fehma li l-atturi *proprio* aħwa Aġius ma kkontribwewx għall-incident. Dan žgur jgħodd għall-attur Sean Aġius, billi lanqas l-imħarrek ma jipprova jixhet xi hjiel ta' dell dwar jekk kienx jaf li ma kellux liċenzja tas-sewqan. Fil-każ tal-attur Dean Aġius, il-kwestjoni titlob aktar reqqa. Ma hemmx dubju li l-attur Dean Aġius għażel minn rajh li jirkeb mal-imħarrek u li hadd ma giegħlu jagħmel din l-għażla⁵¹ (u dan minkejja l-offerta li għamlitlu ommu l-attriċi li twasslu hi fejn xtaq imur). Min-naħa l-oħra, l-imħarrek jgħid li l-attur Dean Aġius tant kien jaf x'kienu ċ-ċirkostanzi, li kienu diġa` qablu li, qabel ma jidhlu f'dik li huwa jsejħilha "*mistakes tat-tfal*"⁵², jgħid li kienu diġa` ftiehm u hu u l-attur x'kellhom iwiegħbu jekk kemm-il darba omm l-attur tistaqsih jekk kellux liċenzja biex isuq⁵³. B'din id-difiża, l-imħarrek irid igib lill-attur Dean Aġius bhala komplici miegħu u b'għarfien sħiħ ta' dak li kien għaddej;

⁴⁸ Ara s-sentenza P.A. RCP 31.5.2011 fil-kawża fl-ismijiet *Kevin Zammit vs Maltapost plc* (mhix appellata)

⁴⁹ P.A. PS 3.10.2003 fil-kawża fl-ismijiet *Michael D'Amato noe vs Filomena Spiteri et* (mhix appellata)

⁵⁰ Xhieda tagħha fil-kontro-eżami f'paġġ. 132 – 3 tal-proċess

⁵¹ Xhieda tiegħu fil-kontro-eżami f'paġġ. 145 tal-proċess

⁵² Xhieda tal-imħarrek Gary Falzon fil-kontro-eżami f'paġġ. 209 tal-proċess

⁵³ *Ibid.* f'paġġ. 213 tal-proċess

Illi madankollu, mill-provi mressqa, jidhlu dubji dwar kemm l-attur Dean Aġius kien tassew jaf jew seta` jahseb li l-imharrek ma kienx għad kellu liċenzja tas-sewqan. Iċ-ċirkostanzi li seħhew minnufih wara l-ħabta jixhdu li kien hemmhekk, l-ewwel darba, li l-imharrek Falzon ta ħjiel lil sħabu li kien daħal f'basla u li ma kellux liċenzja biex isuq. Il-fatt li l-attur Dean Aġius jgħid li għażel li jirkeb mal-imharrek minn rajh ma tintrabatx mal-għarfien li l-imharrek ma kellux liċenzja biex isuq, imma mal-fatt li l-imharrek kien diġa' dewqu din l-avventura (bħalma għamel fil-każ tas-sewqan tal-vettura ta' missier Francesco Cachia Caruana f'it taż-żmien qabel) u kienet ħajritu jerga' jagħmilha. Kien hemm ukoll il-fatt li l-imharrek Falzon kellu 'l fuq minn tmintax-il (18) sena u b'hekk seta` jagħti 'l wiehed x'jifhem li kellu wkoll liċenzja biex isuq. Fil-fehma tal-Qorti, dawn iċ-ċirkostanzi fattwali jimmilitaw kontra l-imharrek u l-ħtieġa li huwa jressaq provi ċari u ta' min joqgħod fuqhom li l-attur Dean Aġius kien jaf li hu ma kellux liċenzja biex isuq u, wisq aktar, li ma kienx kopert b'polza ta' assikurazzjoni u li rikeb miegħu b'riskju għalih innifsu. Wara kollox, Dean Aġius u l-imharrek ma kinux ilhom wisq ħbieb u joħorgu flimkien, u l-imharrek kien ga' jsuq billi ma kinetx l-ewwel darba li wasslu x'imkien bil-vettura ta' ommu jew saħansitra billi saq il-vettura ta' haddieħor;

Illi għalhekk fil-fehma tal-Qorti, ir-responsabilita` għal dak li ġara għandha tintrefa' biss mill-imħarrkin. Il-Qorti issib ħtija f'kull wiehed u waħda mill-imħarrkin b'mod indaq għaliex nuqqasijiet kien hemm minn kull wiehed jew waħda minnhom, u kull parti trid terfa' r-responsabilita` tagħha. Bi tħaddim tar-regola msemmija fl-artikolu 1050(2) tal-Kodiċi Ċivili, il-Qorti qiegħda ssib li l-imħarrkin jahtu solidalment lejn l-atturi għall-inċident mertu tal-każ;

Illi mill-provi ħareġ ukoll li l-ġrieħi li ġarrbu l-atturi *proprio* kienu l-effett dirett tal-ħabta tal-karozza li kienu rekbin fiha mal-karozza l-oħra li kienet ġejja mid-direzzjoni opposta. L-imħarrkin ma jidhirx li jikkontestaw dan il-fatt. Jgħidu, madankollu, li fil-każ tal-attur Sean Aġius, dan ma ġarrab l-ebda debilita` li ma tfixx u lanqas wera li kellu xi danni wara l-ħabta, filwaqt li dwar l-attur Dean Aġius jgħidu li dan sab impieg u ma ġarrab l-ebda telf minħabba dak li ġara dakinhar tal-inċident. Il-fatt hu li l-ħabta ġrat bi ħtija tal-imharrek u ta' ommu, kif ingħad, u dan huwa biżżejjed biex isejjes l-ewwel talba attriċi;

Illi fid-dawl ta' dan, il-Qorti ssib li l-ewwel talba attriċi hija mistħoqqa u sejra tilqagħha;

Illi dwar il-**likwidazzjoni tad-danni**, il-ligi trid li kull persuna twieġeb għall-ħsara li sseħħ bi ħtija tagħha⁵⁴, u jitqies hekk kull min f'għemilu ma jużax il-prudenza, id-diligenza u l-ħsieb ta' missier tajjeb tal-familja⁵⁵. Għalhekk kull

⁵⁴ Art. 1031 tal-Kap. 16

⁵⁵ Art. 1032(2) tal-Kap. 16

persuna li għaliex trid, jew għaliex naqset mill-prudenza jew diligenza, tagħmel jew tonqos li tagħmel xi haġa li biha tikser dmir impost fuqha mil-liġi, hija obligata tħallas għall-ħsara li sseħħ minhabba f'hekk, ukoll jekk dan ikun sar mingħajr il-ħsieb li tagħmel ħsara lill haddieħor⁵⁶;

Illi l-ħsara li persuna negligenti trid twieġeb għaliha tikkonsisti (a) fit-telf effettiv li l-persuna mgarrba tbatu direttament mill-għemil; (b) fl-ispejjeż minfuqin mill-persuna mgarrba biex tagħmel tajjeb għall-ħsara li saritilha; (c) fit-telf ta' paga, dħul jew qligħ ieħor attwali; u (d) fit-telf ta' qligħ li l-persuna mgarrba tbatu 'l quddiem minhabba debilita` dejjiema kawżata minn dak l-għemil⁵⁷;

Illi fil-każ li l-Qorti għandha quddiemha, l-atturi qed jippretendu kumpens kemm dwar l-ispejjeż minfuqa (*damnum emergens*), u kif ukoll dwar in-nuqqas jew telf li sejrini igarrbu minhabba li baqgħu ma fiqux għal kollox mill-grieħi li garrbu fl-incident (*lucrum cessans*). Il-Qorti qieset bir-reqqa l-provi mressqin mill-atturi dwar l-ilmenti tagħhom, u jidhrilha li hemm nisġa bejn l-incident u dak li garrbu b'riżultat tal-ħabta. *Mir-Road Traffic Accident Report*⁵⁸ moqri flimkien mal-fehmiet tal-konsulenti mediċi mqabbdin *ex parte*⁵⁹, il-Qorti tasal għall-fehma li d-debilita` fiżika seħħet fil-ħin tal-ħabta u kienet effett dirett tagħha. Illi l-Qorti ssib li l-fehmiet tal-konsulent mediku kif imsejsa fir-Rapport Mediku ma ġew kontrastati minn ebda espert ieħor, u li fil-fatt l-imħarrkin ma ressqu ebda talba għall-ħatra ta' espert mediku mill-Qorti u lanqas għażlu li jtellgħu għall-kontro-eżami lill-konsulenti mqabbdin mill-atturi;

Illi biex il-Qorti tasal għal kumpens xieraq li l-atturi jistħoqqilhom jingħataw, trid tasal għall-fehma illi dak li qed jitolbu l-atturi bħala *damnum emergens* għabu l-prova tiegħu li ntefaq b'riżultat ta' dan l-incident, filwaqt illi biex tasal għall-kumpens ta' *lucrum cessans*, il-Qorti trid tqis it-telf ta' qligħ li l-atturi setgħu batew diġa' minn dak inhar tal-incident sal-lum⁶⁰, u dak li se' jkollhom ibatu 'l quddiem minhabba l-inkapaċita` għal dejjem li huma jallegaw li garrbu fl-incident mertu tal-każ;

Illi f'dan il-każ, jixraq li din il-Qorti tirrileva li għalkemm l-attriċi fetħet din il-kawża f'isem u in rappresentanza ta' binha l-attur Sean Aġius, f'xi żmien ressqet provi li bihom trid tindika li kienet hi li garrbet danni⁶¹. Dan għamlitu billi ressqet provi dokumentali⁶² biex turi li kellha tieqaf mill-impieg tagħha *full-time* għal xi żmien biex tkun tista' ddu b'binha. Billi l-imsemmija attriċi

⁵⁶ Art. 1033 tal-Kap. 16

⁵⁷ Art. 1045(1) tal-Kap. 16

⁵⁸ Dok. "EC1" f'paġġ 89 – 94 tal-proċess

⁵⁹ Dokti. "C1" u "C2" f'paġġ. 37 sa 44 tal-proċess

⁶⁰ PA JSP 31.1.1995 fil-kawża fl-ismijiet *Vincent Cutajar vs Alfred Scicluna* (mhux appellata)

⁶¹ Affidavit tagħha, f'pag. 75 tal-proċess

⁶² Dokti f'paġġ. 76 – 8 tal-proċess

ma fethix din il-kawża *proprio*, il-Qorti ma jidhrilhiex li għandha twettaq xi eżerċizzju ta' likwidazzjoni ta' danni mgarrbin minnha. Fis-sottomissjonijiet tal-għeluq magħmulin minnha, imbagħad, hija lanqas aċċennat aktar għal tali pretensjoni;

Illi fir-rigward tal-attur Sean Aġius, jidher li l-pretensjonijiet tiegħu huma limitati għall-kwestjoni tal-infieq magħmul (*'damnum emergens'*). Għalkemm l-atturi jgħidu li l-attur Sean Aġius kien għadda minn żmien ta' tiġrib psikoloġiku, ma ressqu l-ebda prova ta' kemm din il-qagħda damet fuqu, jew imqar jekk kienx hemm xi nfieq li għamlu biex ħadu l-fehma tal-konsulent psikologu li jingħad li kien konsultat. Il-Qorti ma tistax toqgħod fuq iċ-ċertifikat tal-kirurgu dentali *ex parte* bhala prova tajba dwar il-qagħda psikoloġika tal-imsemmi attur, għaliex dik il-fergħa ta' xjenza mhijiex waħda li taqa' taht l-ispeċjalizzazzjoni partikolari tal-imsemmi konsulent, u għaliex jidher ukoll li dik il-kundizzjoni kienet waħda għal żmien sakemm jitqiegħdu l-*"implants"* u l-*"crowns"* b'mod permanenti f'halq l-attur u b'hekk titneħħa darba għal dejjem l-kawża li kienet qiegħda gġiegħlu jistħi jidher quddiem nies jew jissoċjalizza;

Illi, min-naħa tiegħu, l-attur Dean Aġius, ma jidhirx li ressaq pretensjonijiet ta' *damnum emergens* fir-rigward tiegħu, imma jippretendi l-kumpens ta' danni għat-telf ta' qligħ għall-ġejjieni (*'lucrum cessans'*);

Illi għal dak li **jirrigwarda id-damnum emergens**, l-atturi jgħidu li dawn jikkonsistu fin-nefqa li trid issir biex isirlu trattament temporanju jew dejjiemi meħtieġ biex jitneħħielu darba għal dejjem l-isfregġu li garrab fix-xedaq ta' fuq u t-telf ta' snien. L-atturi ma ressqu l-ebda prova ta' nefqa li saret matul iż-żmien li kienet miexja l-kawża. Madankollu, mir-rapport tal-konsulent dentali mqabba minnhom, ħareġ li t-trattament ma setax isir qabel ma l-imsemmi attur jagħlaq tmintax jew dsatax-il sena (jigifieri fl-2014) u għalhekk seta` jsir intervent għal ftit żmien (protezi fis-sura ta' *'skeleton denture'*) li, mbagħad, titneħħa u minflokha jsir it-tqegħid ta' *'porcelain crowns'* b'mod aktar permanenti u għal dejjem. Il-Qorti tifhem li t-trattamenti preskritti saru, għallanqas f'dak li jirrigwarda s-*'skeleton denture'* għaliex l-attur innifsu jgħid⁶³ li kien ikollu problemi bid-dentatura meta jiġi biex jigdem xi ikel iebes u d-dentatura tinqalagħlu minn postha. Ma ntweriet l-ebda riċevuta dwar kemm tabilhaqq sewa tali trattament. Dwar jekk l-attur irrikorriex għat-trattament permanenti sugġerit, ukoll ma tressqet l-ebda prova. Madankollu, ħadd mill-imħarrkin ma miera s-sejbiet tal-konsulent *ex parte* jew qanqal xi dubju li n-nefġiet stmati biex isirlu dak li kellu jsir ma kinux rejalistiċi jew imgebbda.

⁶³ Affidavit tiegħu f'paġġ. 65 – 6 tal-proċess

Għall-kuntrarju, jekk l-attur għadu ma rrikorriex għall-imsemmi trattament, kulma jmur aktar hemm il-possibilita' li n-nefqa taf tkun akbar;

Illi, kif ingħad, ma tressqet l-ebda pretensjoni oħra dwar ‘*damnum emergens*’ min-naħa tal-atturi. Għalhekk, il-Qorti sejra tilqa' l-istejjem magħmula fir-rapport mediku *ex parte* u tillikwida d-danni mgarrbin mill-attur Sean Aġius fis-somma ta' sebat elef u ħamsin ewro (€7,050) bħala nefqa għat-trattament dentali meħtieġ b'riżultat tal-inċident;

Illi għal dak li **jirrigwarda l-lucrum cessans**, l-atturi jidhru li jorbtu din il-pretensjoni tagħhom mal-fatt li Sean u Dean batew u għadhom ibatu l-konsegwenzi ta' l-inċident. Il-Qorti diġa` qieset li fir-rigward tal-attur Sean Aġius, ma jirriżulta li jisthoqq li ssir l-ebda komputazzjoni ta' danni taħt din ir-ras. Sejra tqis jekk hemmx lok li ssir likwidazzjoni fir-rigward tal-attur Dean Aġius;

Illi l-kriterju tal-kumpens għal telf ta' qligħ fil-gejjieni jintrabat sfiq mal-fatt li kull korriment iġib miegħu żvantaġġ li jissarraf f'telf ta' opportunita` għall-vittma li, kieku ma kienx għall-inċident, kienet tkun eligibbli għaliha, imqar jekk wara l-inċident baqgħet tingħata paga shiħa jew saħansitra tjiebu l-kundizzjonijiet tax-xogħol tagħha⁶⁴;

Illi kif ingħad mill-Qrati Maltin⁶⁵, “*mhux neċessarju li debilita` permanenti tkun waħda fiżika li timmenoma l-persuna fil-possibilitajiet tiegħu ta' xogħol minħabba limitazzjoni fil-funzjoni ta' xi organu. Setgħet ukoll tkun debilita' psikika li timmanifesta ruħha f'kondizzjoni li negattivament tinfluwenza l-kapaċita' għax-xogħol ta' l-individwu. Li kien meħtieġ pero' hu li jiġi stabbilit lil hinn minn kull dubbju raġjonevoli li tali debilita' kawżata minn debilita` psikika tkun direttament kawżata mill-inċident li għalih kien responsabbli l-konvenut, u inoltre, li d-diżabilita' tkun waħda permanenti. Filwaqt li hemm diffikulta' tal-prova f'dan il-kamp, ċertament ma jistax jiġi eskluż li jeżistu sitwazzjonijiet fejn il-ħsara provokata minn inċident, anke stradali, ma tkunx daqstant fiżika daqs kemm psikika. Filwaqt li jista' jkun li jkun hemm ħsara fiżika li ma tkunx ta' natura permanenti, mhux eskluż li tali ħsara setgħet tipprovoka debilita` psikologika permanenti li tista' wkoll tkun kwantifikata f'telf ta' qliegħ futur”;*

Illi fil-każ li l-Qorti għandha quddiemha, it-telf ta' qligħ imgarrab u dak tal-gejjieni jrid jiġi mistharregg fil-kuntest li meta seħħ l-inċident, l-attur Dean Aġius kien għad għandu sbatax-il (17) sena;

⁶⁴ App. Ċiv. 7.7.1998 fil-kawża fl-ismijiet *Gatt vs Carbone noe* (Kollez. Vol: LXXXII.ii.242)

⁶⁵ App. Ċiv. 15.1.2002 fil-kawża fl-ismijiet *Peter Sultana vs Anthony Abela Caruana*

Illi tidhol hawnhekk konsiderazzjoni tal-kejl tal-*multiplier* li għandu jintuża biex jitqies l-ammont tal-kumpens misthoqq. Huwa aċċettat li l-kriterju ta' kif wiehed iqis il-kejl tal-*multiplier* huwa wiehed li jagħti diskrezzjoni lill-ġudikant, li huwa mistenni li jqis u jiżen iċ-ċirkostanzi kollha tal-każ fid-dawl ta' twettiq ta' eżerċizzju li jagħti kumpens b'haqq u mhux b'xi mantra matematika⁶⁶. Minbarra dan, illum il-ġurnata l-kejl ta' dan il-fattur ma għadux jintrabat tabilfors mat-tul tal-ħajja tax-xogħol tal-parti mgarrba, imma ma' l-istennija ta' kemm bniedem, minkejja li jkun waqaf mix-xogħol, jaf jagħmel attivita` li tirrendilu ekonomikament. Minħabba f'hekk li, f'każijiet ta' korriment ta' persuni li jkunu qabzu l-eta` tal-irtirar, jingħata wkoll kumpens għat-telf ta' qligh għall-ġejjieni. Fid-dawl ta' dawn iċ-ċirkostanzi, u wara li l-Qorti qabblet il-qagħda tal-attur ma' oħrajn bħalha f'kawzi ta' din ix-xorta, il-Qorti sejra tadotta *multiplier* ta' sebgħa u tletin (37) sena;

Illi għal dak li jirrigwarda t-tnaqqis li s-soltu jsir mis-somma likwidata għaliex ikun se' jsir f'daqqa (dak li jissejjaħ '*lump sum payment*'), iż-żmien jibda jitqies minn meta tinfetaħ il-kawża u mhux minn dak inhar tal-incident⁶⁷. F'dan il-każ, l-atturi fethu l-kawża sena u xahrejn wara l-incident, u għalhekk il-Qorti jidhrilha li għandu jsir tnaqqis proporzjonat skond ir-regoli mhaddna li mis-somma titnaqqas percentwali ta' tnejn fil-mija (2%) għal kull sena li tgħaddi minn dakinhar li nfethet il-kawża sa dakinhar li tingħata s-sentenza⁶⁸. Għalhekk, sejjer isir tnaqqis ta' tnax fil-mija (12%) mis-somma ta' danni likwidati;

Illi għal dak li jirrigwarda l-kwestjoni tal-grad ta' debilita` mgarrba mill-attur Dean Aġius, ma jidhirx li hemm kontestazzjoni. L-espert mediku *ex parte* wasal għall-fehma li l-attur għandu grad ta' debilita` ta' hmistax fil-mija (15%). Din il-qagħda hija waħda li ma tgħaddix u se jibqa' jgorrha għal ħajtu kollha. Il-Qorti hija tal-fehma sħiħa li m'għandhiex raġuni tajba għalfejn m'għandhiex toqgħod fuq dik il-kostatazzjoni tal-espert mediku *ex parte*;

Illi meta l-vittima ta' incident ma tkunx taħdem bi qligh fiż-żmien li dak l-incident isehh, il-prattika hi li jingħata valur marbut mal-paga minima li tkun tgħodd għal dak iż-żmien⁶⁹. Ta' min jgħid li bil-liġi, il-paga minima preskritta tiddependi wkoll mill-eta` tal-ħaddiem li jkun⁷⁰: fil-każ tal-attur Dean Aġius, dan kien għad għandu sbatax-il (17) sena dakinhar tal-incident. B'hekk, il-paga minima li kienet tgħodd għall-attur dakinhar kienet titla' għal mija ħamsa u erbghin ewro u wiehed u ħamsin centeżmu (€145.51) fil-gimgha. Meta wiehed iqis il-'*multiplier*' li se' jkun jgħodd għall-każ tal-lum flimkien ma' xi židiet li

⁶⁶ P.A. JZM 13.7.2010 fil-kawża fl-ismijiet *Jeffrey Caruana vs Carmel Montesin* (riformata mill-Qorti tal-Appell fit-30.5.2014)

⁶⁷ App. Ċiv. 27.2.2004 fil-kawża fl-ismijiet *Annunziata Caruana vs Odette Camilleri*

⁶⁸ Ara, fost oħrajn, P.A. JSP 30.3.1993 fil-kawża fl-ismijiet *Joseph Abela vs Martin Spagnol* u App. Ċiv. 3.2.2009 fil-kawża fl-ismijiet *Luana Deguara vs Judas (Guido) Taddeo sive Edwin Scicluna pro et noe*

⁶⁹ P.A. NA 30.11.2001 fil-kawża fl-ismijiet *Emanuel Schembri vs David Tanti*

⁷⁰ Ara A.L. 126/1992 (L.S. 452.71)

tabilfors isiru fil-każ tal-paga minima⁷¹ (magħdud il-fatt li l-attur se jkun qabeż għall-ogħla skala), jidher xieraq li għall-għanijiet ta' kalkolu, il-Qorti tqis ammont medju ta' mija u tmenin (€180) kull ġimġha, jew disat elef, tliet mija u sittin ewro (€9,360) bħala multiplikand;

Illi wara li qieset dawn il-fatturi kollha, il-Qorti qieghda tillikwida d-danni mgarrbin mill-attur Dean Aġius bħala telf ta' qligħ għall-gejjieni fis-somma ta' ħamsa u erbgħin elf seba' mija u erbatax-il euro (€45,714)⁷² liema danni għandhom jagħmlu tajjeb għalihom l-imħarrkin flimkien u solidalment bejniethom;

Illi għalhekk, b'kollox, l-imħarrkin iridu jhallsu lill-atturi Sean u Dean Aġius is-somma ta' tnejn u ħamsin elf seba' mija u erbgħa u sittin euro (€ 52,764), jiġifieri sebat elef u ħamsin euro (€ 7,050) bħala '*damnum emergens*' dovuti lill-attur Sean Aġius u ħamsa u erbgħin elf seba' mija u erbatax-il euro (€45,714) bħala '*lucrum cessans*' dovuti lill-attur Dean Aġius;

Illi għal dawn ir-raġunijiet, il-Qorti sejra tilqa' t-tieni u t-tielet talbiet attriċi u tiċhad l-eċċezzjonijiet imqajma mill-imħarrkin u mill-kumpannija intervenuta bħala mhux misthoqqa fil-fatt u fid-dritt;

Għal dawn ir-raġunijiet, il-Qorti qieghda taqta' u tiddeċiedi l-kawża billi:

Tilqa' l-ewwel talba attriċi u ssib lill-imħarrkin solidalment responsabbli għad-danni mgarrba mill-atturi Sean u Dean, aħwa Aġius, b'riżultat tal-incident li seħħ fit-3 ta' Ottubru, 2010, fi Triq il-Bidnija, fil-limiti tal-Mosta;

Tilqa' t-tieni talba attriċi u tillikwida d-danni mgarrba mill-imsemmija atturi fis-somma ta' tnejn u ħamsin elf seba' mija u erbgħa u sittin euro (€ 52,764), jiġifieri sebat elef u ħamsin euro (€ 7,050) bħala '*damnum emergens*' dovuti lill-attur Sean Aġius u ħamsa u erbgħin elf seba' mija u erbatax-il euro (€45,714) bħala '*lucrum cessans*' dovuti lill-attur Dean Aġius;

Tilqa' t-tielet talba attriċi billi tikkundanna lill-imħarrkin flimkien u solidalment bejniethom, biex iħallsu lill-atturi is-somma ta' is-somma ta' tnejn u ħamsin elf seba' mija u erbgħa u sittin euro (€ 52,764), flimkien mal-imghax legali fuq l-imsemmija somma b'seħħ millum sal-jum tal-ħlas effettiv;

Tiċhad l-eċċezzjonijiet tal-imħarrkin u tal-intervenut fil-kawża, bħala mhux misthoqqa fil-fatt u fid-dritt; u

⁷¹ Sal-waqt li qieghda tinghata s-sentenza, ir-rata ta' Paga Minima f'Jannar tal-2018 hija stabilita fl-ammont ta' €172.51 kull ġimġha

⁷² €9,360 x 37 x 0.15 x 0.88 = € 45,714

Tordna lill-imħarrkin iħallsu **l-ispejjeż tal-kawża**, filwaqt li l-kumpannija intervenuta fil-kawża tħallas l-ispejjeż tagħha.

Moqrija

**Onor. Joseph R. Micallef LL.D.,
Imħallef**

15 ta' Mejju, 2018

**Marisa Bugeja
Deputat Registratur**

15 ta' Mejju, 2018